

ЕВОЛЮЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ УГОРСЬКИХ ПОДІЙ 1956 РОКУ

Масове повстання 1956 р. в Угорщині було і залишається, в силу багатьох причин, предметом прискіпливої уваги з боку дослідників. На відміну від західних авторів, вчені соціалістичного табору майже до останніх днів його існування змушені були слідувати ідеологічним догмам і оцінювати події жовтня-листопада 1956 р. в Будапешті як контрреволюційні [1]. Лише з 1989 р. починається відхід від попередніх стереотипів. На сьогоднішній день кардинально переглянуто роль усіх головних діючих осіб кризи 1956 р. і пов'язаних з ними політичних сил як з боку СРСР, так і з боку Угорщини. По-іншому оцінюються й наслідки цієї кризи [2].

Разом з тим, не всі сторони названої нами теми висвітлені достатньо. Зокрема, заслуговують поглибленої уваги деякі аспекти зовнішньої політики СРСР, котра під час угорських подій і в наступний період зазнала суттєвих змін. Оскільки ця трансформація не знайшла відповідного відображення в сучасній історіографії, ми можемо сформулювати завдання даної статті: еволюцію оцінок угорських подій 1956 р. доповнити оцінкою еволюції радянської зовнішньої політики в той час.

Відправною точкою для нашого аналізу є той факт, що у зовнішній політиці СРСР після смерті Сталіна відбулися суттєві зміни. Їх квінтесенцією стало налагодження нових відносин з країнами соціалістичного табору, пошук розрядки у відносинах із Заходом. Так, в липні 1955 р. на нараді глав урядів СРСР, США, Англії та Франції в Женеві радянська делегація внесла проект договору про колективну безпеку в Європі. В серпні 1955 р. Радянський Союз оголосив про одностороннє скорочення своїх збройних сил на 640 тис. чоловік, а в травні 1956 р. – ще на 1,2 млн. чоловік. Виразним підтвердженням прагнення нового радянського керівництва до послаблення міжнародної напруги стало водночас заключення 15 травня 1955 р. у Відні Державного договору з Австрією, котрий забезпечив незалежність і нейтралітет цієї держави. Нарешті, суттєвим доповненням до сказаного стало прийняте в тому ж 1955 р. Радянським урядом рішення про репатріацію всіх німецьких військовополонених, що знаходилися на території СРСР після війни, а також припинення в 1954 р. довготривалої антиюгославської кампанії.

Наступним важливим кроком радянського керівництва по демократизації відносин з комуністичними і робітничими партіями інших країн став розпуск Комінформбюро в квітні 1956 р., котрий фактично був у попередні роки інструментом диктату Москви в міжнародному комуністичному русі. За це Радянський Союз регулярно критикували уряди зарубіжних держав, ліберально налаштовані лідери ряду західноєвропейських компартій, а також керівництво Югославії. Заподіяний крок також був інтерпретований як розрив нових лідерів СРСР з практикою сталінізму.

Отже, йдеться про оновлення зовнішньополітичних підходів радянського керівництва після 1953 р. Свого цілісного виразу вони отримали на XX з'їзді КПРС, котрий відкрив шлях до остаточної відмови Москви від зовнішньополітичних догм 40-х рр.

Однією із найфундаментальніших в цьому плані була сталінська теза про неминучість нової світової війни. Як свідчить відомий югославський діяч Мілован Джілас (який пізніше став антикомуністом), ще в квітні 1945 р., під час зустрічі з югославською делегацією на чолі з Тіто, Сталін прямо заявив: "Война скоро закончиться, через 15-20 лет мы оправимся, а затем снова!" [3]. Така перспектива вимагала бути напоготові до неї, що ставило на порядок денний нові військові приготування і величезні матеріальні витрати. Однак всупереч цим очікуванням

М.С.Хрущов на XX з'їзді висунув гасло мирного співіснування. Таким чином, акцент зміщався на можливість тривалого мирного періоду міжнародного розвитку, для якого може бути характерною відсутність великих війн як між "соціалістичними" і "капіталістичними" країнами, так і між самими країнами "капіталізму".

Не дивно, що нова радянська інтерпретація вектору міжнародного розвитку стала сигналом зарубіжним партнерам СРСР про відсутність у Москви війовничих намірів у відношенні Заходу. В результаті одностайності серед союзників, заснована на спільній стратегії по відношенню до Радянського Союзу, виявилася в певній мірі похитнутою. Зважаючи на це, керівництво Північноатлантичного альянсу заходилося виправляти становище. Вже на початку травня 1956 р. на сесії Ради НАТО було утворено комітет "трьох мудреців" (Comite des trois Sages), покликаний дати рекомендації з питань розширення співробітництва союзних держав у невійськовій області та укріплення згуртованості в рамках "Атлантичного співтовариства" [4].

Здавалось, попереду відкривається ера більш-менш спокійного "конкурентного співіснування" двох систем. Однак ці боязкі очікування виявилися, на жаль, передчасними. Адже вже влітку 1956 р. відносини СРСР і

Заходу катастрофічно швидко досягли добре відомої у фізиці "точки біфуркації". Тобто такого стану невизначеності, коли подальший їх розвиток, в силу заздалегідь непередбачених причин, міг піти як в одному, так і в іншому напрямі. Такими "непередбаченими причинами", як сьогодні видно цілком виразно, стали події осені 1956 р. – повстання в Угорщині і Суецька криза, котрі розпочалися майже одночасно.

Щоб зрозуміти логіку наступних дій лідерів двох військово-політичних блоків – СРСР і США – слід сказати, що обидва вони були застигнуті цими подіями зненацька. Радянське керівництво якраз в той час докладало великих зусиль для нормалізації відносин з Польщею, де національно-патріотичний запал перемін, спрямованих спочатку проти сталінізму, набув із часом антимосковської, антирадянської спрямованості. Сполучені Штати, в свою чергу, були стурбовані загостренням відносин у створеній ними системі "стратегічного контролю", котра повинна була обмежувати продаж продуктів та інших товарів країнам, "контрольованим світовим комуністичним рухом". Визнаючи на словах американську аргументацію, західноєвропейські партнери США де-факто порушували ембарго, що накладалося на певний перелік товарів за спільними домовленостями. Це спричинилося, перш за все, економічними інтересами західноєвропейських країн, які історично кооперувалися з ринками Східної Європи і не бажали їх втрачати із-за ідеологічних розбіжностей. "Непорозуміння" між стратегічним партнерами зайшло так далеко, що проти "головного порушника" дисципліни в системі контролю, Англії, в США розпочалася масована кампанія. І на початку 1956 р. британський прем'єр-міністр Іден змушений був їхати у Вашингтон, щоб залагодити конфлікт. Тим не менш, США так і не вдалося переконати Англію дати згоду на розширення контролю над торгівлею з соціалістичними країнами [5].

Більше того, ображена звинуваченнями у некоректній поведінці Англія разом із Францією та Ізраїлем потай від США підготували і в ніч з 29 на 30 жовтня 1956 р. розпочали агресію проти Єгипту, котрий за три місяці до того оголосив про націоналізацію Суецького каналу і тим самим завдав шкоди його попереднім власникам – французьким і англійським монополіям. Будучи повною несподіванкою для американців, ця війна розколола Захід і поставила під сумнів не лише подальший розвиток НАТО, але й взагалі можливість співробітництва атлантичних країн.

СРСР був також утягнутий в цей міжнародний конфлікт і навіть зіграв неабияку роль у його припиненні. Але більш важливим для нього, можна сказати, життєво необхідним стало врегулювання іншої кризової ситуації, яка виникла поряд з радянськими кордонами, в сусідній Угорщині. Як тепер добре відомо, в цій типовій для "соціалістичної співдружності" країні 23 жовтня 1956 р. почалося повстання проти тоталітарного режиму. Його хід описаний в багатьох дослідженнях буквально по днях і

годинах, але нас цікавить в даному випадку не причинно-наслідковий аспект угорської революції або участь у ній різних політичних сил. Із загальної канви подій ми хочемо, відповідно до теми статті, виокремити зовнішньополітичний чинник, причому у розрізі дій радянського керівництва.

Із самого початку угорських подій, ще далеко від 23 жовтня 1956 р., воно намагалося визначити якусь лінію поведінки. Якщо відкинути усе зайве, вона, по суті, диктувалася постулатами "соціалістичного вибору". Один із них зводився до "історичної" переваги "соціалізму" над "капіталізмом" і його "неминучої загибелі", тому захист "влади трудящих" в Угорщині розглядався радянським керівництвом як почесний інтернаціональний обов'язок. Питання полягало лише у засобах цього захисту, стосовно яких у Хрущова і деяких інших членів Президії ЦК виникли суперечки.

Вірний курсу десталінізації, Хрущов готовий був замінити одіозну фігуру М.Ракоші на більш привабливого партійного лідера, наприклад, Е.Гере. Однак коли в Москві стало відомо про початок збройного повстання в Будапешті, Хрущов без вагань підтримав пропозицію ввести в Угорщину війська. Протокольний запис засідання Президії ЦК КПРС, зроблений завідувачем загального відділу ЦК КПРС В.М.Малініним увечері 23 жовтня, переконливо свідчить, що проти збройного втручання в угорські справи виступив лише один член Президії – А.І.Мікоян. "Введем войска, попортим себе дело", – буквально заявив він [6]. Але на той момент інші альтернативи не розглядалися. Лише тоді, коли стали зрозумілими справжні масштаби повстання і перша спроба його придушення провалилась, вирішено було розглянути деякі інші варіанти розв'язання угорського питання. В тому числі пов'язані із виводом радянських військ. Одночасно "угорський виклик" з усією гостротою поставив перед радянським керівництвом питання про доктринальні основи східноєвропейської політики СРСР, примусив звернутися до їх перегляду.

Усвідомлення неминучості деяких поступок в інтересах стабілізації у Східній Європі проявилось вперше у зв'язку з польськими подіями літа - осені 1956 р. Ще 20 жовтня, тобто наступного дня після зустрічі радянських і польських лідерів у Варшаві, Президія ЦК КПРС прийняла рішення про те, щоб відкликати радників КДБ із Польщі – в Кремлі, очевидно, зрозуміли, що їх присутність в цій країні сприяє посиленню антирадянських настроїв. В той час, однак, продовжувало ще залишатися відкритим питання про методи вирішення польської кризи і, зокрема, про можливе застосування збройної сили в Польщі. Угорське повстання не лише перенесло основну увагу з Польщі на Угорщину, але й примусило співставити досвід двох країн, щоб визначити сутність подій в кожній з них і встановити, в якій мірі ці події загрожують інтересам політичної гегемонії СРСР в регіоні [7].

Як з'ясувалося, в Польщі невдоволення населення "соціалістичними порядками" не досягло тієї критичної межі, коли ситуація виходить з-під контролю. Велике значення мав також той факт, що новий керівник ПОРП В.Гомулка зайняв обережну позицію. Ідучи назустріч його вимогам: надати Польщі більше самостійності (в рамках соціалістичного блоку), враховувати її національно-культурну та історичну специфіку, Москва запобігла подальшого зсуву вправо в цій країні. Ціна досягнутого компромісу – відмова радянського керівництва від диктату, поспішливих і непродуманих дій. "Мы должны осознать, что живем не во времена Коминтерна...", – переконував своїх колег М.Хрущов на спільному засіданні Президії ЦК КПРС з керівниками БКП, СЕПН і КПЧ 24 жовтня 1956 р. [8].

Вдача мирного варіанту розвитку в Польщі надихнула Хрущова використати його і в Угорщині – після того, як силовий варіант врегулювання кризи виявив свою хибність. Документи свідчать, що добитися свого Хрущову було не так просто. На засіданні Президії ЦК 26 жовтня спочатку домінувала ідея силового розв'язання кризи. Однак, в ході подальшого обговорення питання, 28 жовтня поступово узяла гору більш

твереза оцінка ситуації і навіть такі ортодокси, як Молотов, Ворошилов, Каганович погодилися на перемир'я з повстанцями. Вирішено було не заперечувати і проти вимоги уряду І.Надя про вивід радянських військ з Будапешту [9].

В цей день, погодивши свої дії з Москвою, І.Надь виступив по радіо із заявою, котра стала поворотним моментом у розвитку жовтневих подій. Уряд оголосив перемир'я, визнав повстання "широким національно-демократичним рухом", що згуртував увесь угорський народ у боротьбі за незалежність й демократичні свободи. Була намічена програма негайного задоволення справедливих соціальних вимог трудящих, повідомлено про ліквідацію ненависного Управління державної безпеки, про початок виводу радянських військ з Будапешту [10].

Ця заява, як видно із попереднього аналізу, стала наслідком кардинального перегляду радянським керівництвом своїх позицій. В ході драматичного перебігу угорських подій воно, по-перше, відмовилось і далі робити ставку на силовий варіант, а, по-друге, зрозуміло необхідність повного перегляду своїх відносин з країнами "соціалістичного табору".

30 жовтня народився один із самих загадкових документів тієї епохи – "Декларація Уряду Союзу РСР про основи розвитку і подальшого укріплення дружби і співробітництва між Радянським Союзом та іншими соціалістичними державами". Хід її обговорення на Президії ЦК показав, що "дух ХХ з'їзду" мав деякий, бодай ефемерний, шанс на те, щоб дійсно запанувати в радянській зовнішній політиці. В декларації із певною самокритичністю було оцінено характер післявоєнних відносин між СРСР і соціалістичними країнами, вказано на необхідність більшої рівноправності, обговорення спірних питань, до числа яких відносились і питання про перебування радянських військових частин на території інших країн. Було визнано, що "подальше знаходження радянських військових частин в Угорщині може служити приводом для ще більшого загострення обстановки", висловлена готовність вступити в переговори з урядом УНР та іншими учасниками Варшавського договору "з питання про перебування радянських військ на території Угорщини" [11]. Ще до публікації декларації радянське керівництво дало вказівку військовому командуванню вивести військові частини з Будапешту. У відповідності з отриманим наказом радянські танки 30-31 жовтня залишили вулиці угорської столиці.

Те, що радянська декларація могла радикально змінити ситуацію в Центрально-Східній Європі, відразу зрозуміли у Вашингтоні. На нараді у Білому домі шеф ЦРУ Ален Даллес, інформуючи про неї президента, замітив: "Ця публічна заява – одна з найбільш серйозних, які поступали із Радянського Союзу після закінчення другої світової війни". Ейзенхауер, взявши під сумнів, правда, щирість радянських намірів, тим не менш був готовий до зустрічі з Хрущовим. Однією із можливих відповідей, на думку американського президента, був вивід сухопутних військ США із Західної Німеччини [12].

Оскільки цього не сталося, в літературі з угорської кризи вкоренилася думка, що радянська декларація від 30 жовтня була не більше, як тактичний виверт, покликаний відволікти увагу від військових приготувань до наступних дій. На користь такого припущення працює і той факт, що 31 жовтня Хрущов неочікуване змінив свою позицію в "угорському питанні". Однак це поверховий підхід. Він не враховує дії інших факторів, котрі впливають на прийняття рішень і інколи здатні рішуче змінити хід подій.

Новим фактором, який раніше не міг бути взятий до уваги радянським керівництвом і який підштовхнув його до перегляду напередодні прийнятого рішення, стала ескалація Суецької кризи. 31 жовтня до Ізраїлю, котрий першим атакував Єгипет, приєднались Англія і Франція. На думку Кремля, це різко змінювало баланс сил в цьому регіоні і потребувало відповідної реакції. Як видно із записів засідань Президії ЦК КПРС за 31 жовтня, радянське керівництво в ситуації, що склалася, дуже критично

оцінювало здатність Єгипту до тривалого опору, очікувало від нього неминучих поступок і в силу цього розцінило хід подій на Суецькому каналі як здачу своїх позицій на Близькому Сході. Оскільки в Угорщині Радянському Союзу також довелося піти на принципові поступки (дати згоду на вивід своїх військ), напрошувалася виразна паралель – як угорські, так і близькоєхідні події розглядалися як ланки одного ланцюгу, два симптоми послаблення радянського впливу у світі.

Примиритися із цим в умовах глобального протистояння з США радянський уряд не міг. Його остаточний висновок, після тривалого обговорення, сформулював Хрущов: "Пересмотреть оценку, войска не выводит из Венгрии и Будапешта и проявить инициативу в наведении порядка в Венгрии. Если мы уйдем из Венгрии, это подбодрит американцев, англичан и французов... Они поймут как нашу слабость и будут наступать. Мы проявим тогда слабость своих позиций. Нас не поймет тогда наша партия. К Египту им тогда прибавим Венгрию. Выбора у нас другого нет" [13].

Другим фактором, що вплинув на перегляд Москвою свого рішення на користь силових дій в Угорщині, стала раптова зміна оцінки подій китайським керівництвом. Позиція Пекіну стосовно кризових подій в країнах Східної Європи не була однозначною. Об'єктивно Китай був зацікавлений в послабленні радянської гегемонії в соціалістичному світі, що відкривало перспективи для посилення китайського впливу. Перебуваючи з 24 жовтня в Москві, китайська делегація на чолі з Лю Шаоці рішуче підтримала новаторські ініціативи радянського керівництва, подані в Декларації від 30 жовтня 1956 р. Однак в подальшому позиція керівництва КПК зазнала суттєвих змін. Посилення в Угорщині антикомуністичних тенденцій викликало в Пекіні серйозну занепокоєність. Врешті-решт китайська делегація не тільки вказала членам Президії ЦК КПРС на небезпеку "капіталістичної реставрації" в Угорщині, але й прямо висловилася проти виводу радянських військ з цієї країни [14]. Фактично солідаризувалися з позицією Мао Цзедуна й інші зарубіжні комуністичні лідери. Так, один із найвпливовіших діячів світового комуністичного руху, лідер ІКП П.Тольятті у листі від 30 жовтня висловив радянському керівництву переконання, що події в Угорщині можуть розвиватися далі лише в реакційному напрямі [15]. Погодився з такою оцінкою і Й.Броз Тіто. Під час таємних переговорів з Хрущовим і Маленковим у ніч з 2 на 3 листопада на острові Бріон в Адріатиці він хоча і з "особливої позиції", але визнав-таки, що І.Надь фактично розчистив дорогу "контрреволюції" [16].

Таким чином, у Хрущова не залишалася сумнівів відносно правильності прийнятого 31 жовтня рішення. Після консультацій з провідними діячами комуністичного руху він був переконаний, що нове військове втручання СРСР в угорські справи з їхнього боку не буде піддано остракізму. Одночасно можливі звинувачення з боку "світової громадськості" легко парировалися контрзвинуваченнями в "імперіалістичній агресії" самих капіталістичних країн проти Єгипту. До того ж, "соціалістична" Угорщина, при бажанні, із об'єкта інтервенції з боку Радянського Союзу дуже просто перекваліфіковувалася в жертву внутрішніх "реакційних сил" і "підступних планів" Заходу [17]. Тим більше, що сам Захід давав підстави для подібного роду звинувачень. Але це твердження потребує пояснень.

Із сучасної літератури відомо, що США і країни Західної Європи не мали намірів втручатися в угорські події на боці некомуністичної опозиції, оскільки одночасно із загостренням кризи в Угорщині йшла бурхлива ескалація конфлікту на Близькому Сході. Його припинення об'єктивно було для Заходу набагато важливішою справою, ніж розвиток ситуації в Угорщині, котра негласно давно вже визнавалася частиною "радянської зони впливу". Однак криза в Угорщині виявилася для США та його союзників дуже "своєчасною", тому що, з одного боку, дозволила перевести акцент із суецьких подій на угорські, а з іншого – під приводом боротьби з "радянською загрозою" допомогла добитися відновлення атлантичної солідарності, котра на той момент потребувала сильних ін'єкцій.

Попри всі розмови про "незааганжованість" США в угорських подіях, американське керівництво із їх початком санкціонувало проведення в Угорщині за кордонів Угорщини була розгорнута масована пропаганда (перш за все радіостанції "Вільна Європа"), провокуючий смисл якої полягав у тому, що Захід немов би готовий прийти на допомогу угорським опозиціонерам. Насправді, Ейзенхауер добре розумів межі можливого і не збирався жертвувати "поганим миром" з СРСР, котрий також володів ядерною зброєю, заради примарної перемоги над ним. Оцінюючи пізніше, після придушення угорської революції, дану ситуацію, відомий знавець історії міжнародних відносин Пітер Кальвокорессі писав: "Реальность мощи русских была подчеркнута тем, что американская администрация не только не предприняла никаких действий, но даже не сделала вид, будто может пойти на них" [18].

Однак дивуватися тут нема чому. Можливо, вперше в післявоєнній історії ідеологічне протистояння між "свободним світом" на чолі з США (політичним Заходом) і "соціалістичним" під проводом СРСР (політичним Сходом) відбувалося у новому, незвичному для попередньої практики форматі. Інтерпретуючи на рівні офіційних відносин глобальні цілі суперника як непримиренні, на практиці лідери двох військово-політичних блоків постаралися уникнути справжнього зіткнення в силу багатьох причин. Їх аналіз виходить за межі даної статті, однак одну з фундаментальних причин все ж-таки назвати треба – це послаблення дисципліни у своєму таборі, невпевненість у власних силах. Але коли суперники цього "недоліку" позбавилися, вони зайшли у своєму протистоянні настільки далеко, що зазирнули у прірву взаємного знищення. Карибська криза 1962 р. стала у цьому відношенні рубежем, далі від якого ні СРСР, ні США більше ніколи не відходили.

У світлі сказаного угорські події 1956 р. можна також розглядати як принципові з точки зору "внутрішніх" взаємовідносин СРСР з країнами "соціалістичного табору". Фактично вперше, після смерті Сталіна, радянське керівництво на короткий час поставило під сумнів свою східноєвропейську політику. Але спроба її змінити в умовах перманентної конфронтації "двох світів" виявилася невдалою. І тут навряд чи можна звинувачувати особисто Хрущова. Будучи противником "культу особи", він разом з тим залишався продуктом пов'язаної з ним епохи. Ця суперечливість, на наш погляд, і пояснює причини непослідовності радянської зовнішньої політики в період угорської кризи. Обравши, як йому здавалося, правильний шлях до її подолання, Хрущов – і в цілому радянське керівництво – на самому ділі назавжди відрізали можливості реформування тієї системи, яку вони так відчайдушно захищали.

1. О событиях в Венгрии. Факты и документы. – М., 1957; Толкунов Л., Одинец М. Венгрия сегодня. – М., 1957; Орлик И.И. Империалистические державы и Восточная Европа. – М., 1968; Безушко П.П. Контрреволюционные силы и строительство социализма в Венгрии. – М., 1971; Холлош Э., Лайтай В. Площадь Республики. 1956. – М., 1978; Холлош Э., Лайтай В. Холодная война против Венгрии. 1956. – М., 1985; Берец Я. Крах операции "Фокус": контрреволюция пером и оружием. – М., 1986; Гришин Я.Я. Происки контрреволюции и защита революционных завоеваний. – Казань, 1989.
2. Желицки Б. Й. Венгрия 1956. Эволюция оценок венгерских историков // Новая и новейшая история (Далі – НиНИ). – 1992. – № 3; Он же. Будапешт – Москва: год 1956 // Советская внешняя политика в годы "холодной войны" (1945-1985). Новое прочтение. – М., 1995; Мусатов В.Л. СССР и венгерские события 1956. // НиНИ. – 1993. – № 1; Он же. Трагедия Имре Надя // НиНИ. – 1994. – № 1; Он же. Венгерское полу столетие (период после 1945 г.) // Международная жизнь. – 1997. – № 4; Стыкалин А.С., Орехова Е.Д. Венгерские события 1956 года и позиция руководства СССР (по материалам ЦХСД) // Славяноведение. – 1994. –

- № 3; 1956. Осень в Будапеште. Ред.-составитель Коркин В.Ф. – М., 1996; Король
И.Ф. Угорська революція 1956 року. – Ужгород, 2002.
3. Джилас Милован. Лицо тоталитаризма, – М., 1992. – С. 72.
  4. Гудев П. Механизмы внутреннего урегулирования кризисов в историко-политической практике НАТО. На <http://www.intertrends.ru/seventh/007.htm>
  5. Орлик И.И. Империалистические державы и Восточная Европа (1945-1965). – М., 1968. – С. 182.
  6. Советский Союз и венгерский кризис 1956 года. Документы. – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 1998. – С. 356-357.
  7. Там само. – С. 315.
  8. Советский Союз и венгерский кризис 1956 года. – С. 365.
  9. Там само. – С. 412, 438.
  10. Советский Союз и венгерский кризис 1956 года. – С. 441–443.
  11. Правда. – 1956. – 31 октября.
  12. Венгерское восстание 1956 года // Альманах "Россия. XX век. Документы". На <http://www.idf.ru/8word.shtml>
  13. Советский Союз и венгерский кризис 1956 года. – С. 479.
  14. Там само. – С. 462.
  15. Там само. – С. 476.
  16. Советский Союз и венгерский кризис 1956 года. – С. 526.
  17. Правда. – 1958. – 4 апреля.
  18. Питер Кальвокоресси. Мировая политика после 1945 года. Книга 1. – М.: Международные отношения. – 2000. – С. 54-55.

SUMMARY

SURNIN V. EVOLUTION OF SOVIET EXTERIOR POLITIC IN CONTEXT OF HUNGARY EVENTS 1956.

The events of 1956 in Hungary became the first decisive ordeal of that course of soviet exterior politic that was issue from rostrum XX congress Communist party of Soviet Union.

Soviet leadership had only to confirm in practice a loyalty to accepted decisions. But just it turned out most difficult.